

151. Bijbelstudie over DE MYTHE VAN DE TIEN VERLOREN STAMMEN ISRAELS MITOS ASERET SHIV'TEI YIS'RA'EL HA'AVODIM מיתוס עשרת שבטי ישראל האבודים

Deel 2: Eenwording in de ballingschap

Al eeuwenlang doen de meest merkwaardige en fantastische theorieën de ronde over het lot de mysterieuze verblijfplaats van de tien stammen van het noordelijke koninkrijk Israël, die als straf voor hun afgodendienst in de Assyrische ballingschap werden weggevoerd en daarna volgens velen spoorloos uit de geschiedenis zijn verdwenen en daarom als 'de verloren tien stammen' worden aangeduid. Toch hoe verloren zijn de 'verloren' stammen eigenlijk? Zijn ze echt nooit boven water gekomen? Op deze vraag zullen wij in deze studiereeks een antwoord proberen te vinden.

Korte samenvatting en conclusies vorige studie

De vorige keer behandelden wij de splitsing van de 12 stammen in twee aparte koninkrijken: het Tienstammenrijk Israël in het noorden, dat afvallig werd van de Eeuwige en de Ba'al en andere gruwelijke afgoden vereerde, en het Tweestammenrijk Juda, dat met vallen en opstaan trouw bleef aan de Eeuwige en de tempeldienst in Jeruzalem bleef voortzetten, waardoor uiteraard ook de priesters en Levieten voor de heilige stad kozen. Gezien het feit, dat Israël G'ds uitverkoren volk is was de scheuring van het koninkrijk Israël in twee aparte delen op de eerste plaats dus niet alleen een politieke en etnische splitsing in 10 en 2 stammen, maar vond er tegelijkertijd vooral een schifting plaats tussen het kleine deel van het volk dat trouw gebleven is aan de G'd van Israël en het grote deel dat afvallig is geworden en er de voorkeur aan gaf, de afgoden te dienen. Dat wil dus zeggen, dat de scheiding tussen gelovigen en ongelovigen echt niet precies tussen de afgebakende stammen heeft plaatsgevonden, want gelukkig volgden niet alle Israëlieten van de noordelijke tien stammen hun nieuwe koning in zijn afgodendienst, want velen uit de tien stammen zijn wel trouw gebleven aan de Eeuwige en hebben ervoor gekozen, zich bij Yehuda [Juda] aan te sluiten en werden Yehudim [Joden]. Vanaf dat moment waren de Joden, die inwoners van het koninkrijk Juda, niet alleen degenen die uit de stam Juda afkomstig waren, maar ook de gelovigen uit alle overige stammen! Toen vond er eigenlijk al een eerste eenwording plaats. In het jaar 722 v.g.t. was het geduld van de Eeuwige met het afvallige deel van Zijn volk definitief op en maakte daar een abrupt einde aan! Het noordelijke rijk Israël werd in dat jaar door de Assyriërs veroverd en het grootste deel van de bevolking in ballingschap weggevoerd. Dit betekende volgens velen niet alleen het einde van het koninkrijk Israël, maar ook van de tien stammen met hun eigen identiteit, die daarom de tien 'verloren' of 'verdwenen' stammen worden genoemd. Wij kwamen echter tot de conclusie dat dit niet juist is. We hebben al gezien, dat velen uit deze 10 stammen zich gedurende de ruim 200 jaar bij het zuidelijke koninkrijk Juda hadden aansloten. Ook zullen er ongetwijfeld veel Israëlieten geweest zijn, die voor de Assyriërs naar Juda waren gevlucht. Maar daarnaast hebben wij diverse aanwijzingen in de TeNaCH gevonden, dat niet allen uit de tien stammen naar Assyrië werden weggevoerd, maar dat er nog velen waren die achterbleven die zich ook tijdens de ballingschap van hun stamgenoten nog steeds in hun eigen stamgebieden bevonden, van waaruit zij naar Jeruzalem trokken om gezamenlijk Pesach te vieren. De zogenaamde 'verloren stammen' waren dus nog steeds vertegenwoordigd. Wij sloten de vorige studie af met de afvalligheid van de laatste vier zuidelijke koningen en de wegvoering van Juda in de Babylonische ballingschap. Het feit, dat de oude Assyrische grondgebieden nu deel uitmaakten van het nieuwe Babylonische wereldrijk riep bij ons vragen op over het lot van de ballingen. Werden de ballingen uit Juda naar andere gebieden gebracht dan de ballingen uit het Tienstammenrijk of kwamen zij elkaar daar weer tegen? En zo ja, hoe reageerden zij op elkaar? Onderhielden zij contacten met elkaar? Vond er misschien zelfs een vermenging plaats? Had de ballingschap invloed op het g'dsdienstige leven van de Israëlieten? Mochten zij hun geloof daar wel openlijk belijden of was dit verboden? Hoe

konden zij het ontbreken van de tempel en de daarbij horende offerdienst opvangen zonder hun geloof kwijt te raken? Waren zij überhaupt nog wel gelovig? De wegvoering in de ballingschap was immers de straf voor hun ongeloof. Zo zijn er nog vele vragen, waarop wij nu in het tweede deel van deze studiereeks een antwoord zullen proberen te vinden.

De locaties van de ballingen in Assyrië

Waar de ballingen uit de tien stammen door de Assyrische koning Sargon II in eerste instantie naartoe werden gebracht staat duidelijk in de TeNaCH beschreven: *“In het negende regeringsjaar van Hoshea nam de koning van Assyrië Shom’ron [Samaria] in. Hij voerde de Israëlieten als ballingen mee naar Assyrië. Sommigen wees hij een woonplaats aan in Chalach, anderen aan de rivier de Chavor in Gozan, en weer anderen in de steden van Medië.”* (מלכים ב) Melachim bet [2 Koningen] 17:6) en: *“De koning van Assyrië voerde de Israëlieten als ballingen mee naar zijn land, waar sommigen een woonplaats kregen aangewezen in Chalach, anderen aan de rivier de Chavor in Gozan, en weer anderen in de steden van Medië.”* (מלכים ב) Melachim bet [2 Koningen] 18:11). De overjordaanse stammen werden reeds door de vader van Salmanassar V, Tiglat-Pileser III, naar Assyrië gedeporteerd en kregen daar praktisch dezelfde gebieden toegewezen als de rest van de stammen die later daarheen gebracht werden: *“Hij bracht hen naar Chalach, Chavor, Hara en de rivier van Gozan, en daar wonen ze tot op de dag van vandaag.”* (דברי הימים א) Div’rei haYamim alef [1 Kronieken] 5:26). Dat deze genoemde locaties zich allemaal in het Assyrische Rijk bevonden is logisch, maar waar precies? Ik ben mij er natuurlijk van bewust, dat de Israëlieten daar niet allemaal gebleven zullen zijn en zich later wel over de rest van het rijk verspreid zullen hebben, maar in de gebieden waar ze in eerste instantie gehuisvest werden zullen wel de meesten gebleven zijn en daarom was het voor mij op mijn speurtocht naar de zogenaamde verloren stammen van groot belang erachter te komen welke namen deze geografische aanduidingen heden ten dage dragen om te achterhalen waar deze zich nu precies bevinden. In de bovenstaande citaten staan natuurlijk de Hebreeuwse benamingen. Ik ben er wel een tijdje mee bezig geweest, maar ik heb ze inderdaad allemaal weten te vinden, om te beginnen met Chalach. Ik vond twee plaatsen, die daarvoor in aanmerking kunnen komen. De eerste is Nari, een klein dorpje in de provincie Mardin in het Turkse deel van Koerdistan. De Arabische naam van dit dorpje is Halah, dat al aardig in de buurt komt van het Hebreeuwse Chalach, en de Koerdische naam is Helex. Dit, oorspronkelijk door Syrisch-orthodoxe Arameeërs maar vandaag voornamelijk door Koerden bewoonde dorp ligt 83 km noordoostelijk van Mardin en 17 km noordoostelijk van Midyat. De tweede plaats, die met het bijbelse Chalach geïdentificeerd kan worden, ligt in het Iraakse deel van Koerdistan, dat zich in de tijd van de ballingschap eveneens in het noorden van het Assyrische Rijk bevond. Deze stad ligt ten noordoosten van Mosul, het bijbelse Nineve. Er bestaat geen twijfel, dat dit de stad en de streek is, waar de Israëlieten door Sargon II naartoe werden gebracht om daar te wonen. De Assyrische naam van Chalach was Halahhu. Dat er in de Assyrische versie van deze naam aan het einde een ‘u’ is toegevoegd is niet vreemd, want dat komen we ook bij andere namen tegen. Zo heet bijvoorbeeld Ur, de geboorteplaats van Avraham, in het Assyrisch Uru en het bijbelse Haran in het Assyrisch Haranu. Volgens een in spijkerschrift geschreven inscriptie had de stad Nineve, die bij ons bekend is door het verhaal van Jona, een poort met de naam ‘Poort van het land van Halahhu’. Dit land van Halahhu ofwel Chalach in het Hebreeuws lag tussen Nineve en Khorsabad, de nieuwe hoofdstad van koning Sargon II. Dat dit inderdaad de plaats moet zijn, die in de bovenstaande citaten genoemd wordt, blijkt uit het feit, dat Sargon II kort nadat hij de Israëlieten Chalach als woongebied toegewezen had, daar vlakbij de stad Khorsabad had laten bouwen, waardoor Halahhu dus precies tussen de oude en de nieuwe hoofdstad van zijn rijk kwam te liggen. Toeval? Ik denk het niet. Het zou namelijk best nog wel eens kunnen, dat Sargon II de Israëlieten juist daar naartoe liet brengen met het doel, dat zij als dwangarbeiders de nieuwe hoofdstad voor hem moesten bouwen, net zoals de Israëlieten destijds in Egypte ook de steden Pitom en Ra’amses voor de Faraο moesten bouwen. De eerste locatie hebben we dus alvast kunnen achterhalen in Koerdistan. De tweede is de rivier Chavor. Die was een stuk makkelijker terug te vinden omdat hij in combinatie met de derde locatie Gozan genoemd wordt. De Chavor, die in het Arabisch Khābūr en in het Koerdisch Xabūr heet, is een oostelijke zijrivier van de Eufraat in het noordwesten van Mesopotamië, die

in de buurt van Ras al-Ayn, Turks Resūlayn en Koerdisch Serê Kaniyê geheten, ontspringt in het Turkse deel van Koerdistan en zuidwaarts stroomt naar Syrië, waar hij uiteindelijk in de Eufraat uitmondt. De Akkadische naam van deze rivier was Habūru. Het Chavorgebied werd aan een deel van de gedeporteerde Israëlieten uit de tien stammen toegewezen om zich daar te vestigen. Aan de oostelijke oever van de Chavor ligt aan haar bovenloop de puinheuvel Tall Halaf, die in het Koerdisch Til Xelef heet. Uit deze heuvel werden in de jaren 1911 tot 1929 onder leiding van baron Max von Oppenheim de ruines van de stad Gozan opgegraven, die in het Akkadisch Guzāna genoemd werd. Het hier gevonden bonte aardewerk is voor de historici een maatstaf geworden voor de relatieve chronologie van het 4^e millennium. Opgravingen in de jaren 1899, 1911-1913 en 1927 brachten ook spijkerschrifttabletten uit de 8ste en 7de eeuw v.g.t. met west-semitische namen aan het licht, die de aanwezigheid van de Israëlitische ballingen kunnen bewijzen. Naast deze drie locaties in het huidige Koerdistan, waarheen de ballingen uit de tien stammen van Israël door de Assyriërs werden gedeporteerd, wordt er in 1 Kronieken 5:26 ook Hara genoemd. Dus ging ik ook op zoek naar deze plaats. De in deze bijbeltekst beschreven eerste wegvoering van bewoners uit het Tienstammenrijk trof de aan de oostelijke oever van de Jordaan gelegen stammen Re'uvēn [Ruben], Gad en de halve stam M'nashe [Manasse]. De aanzienlijken van de overige stammen werden 19 jaar later naar het Assyrische Rijk gedeporteerd. De ballingen van beide wegvoeringen werden echter wel naar dezelfde streken gebracht. Het verschil tussen de verslagen in 2 Koningen 17:6 en 18:11 en 1 Kronieken 5:26 ligt slechts daarin, dat in de beide eerstgenoemde teksten als vierde locatie Medië genoemd wordt en in de derde tekst in plaats daarvan tussen Chavor en Gozan nog Hara is ingevoegd. Ik kon in die regio echter geen plaats met de naam Hara vinden. Wel Haran, maar niet Hara. Omdat ik er niet van uitga, dat daar de stad Haran mee bedoeld is, want die naam komen we al in ongewijzigde vorm in Genesis 11:31 tegen, denk ik eerder, dat we het woord **הרר** Hara, dat in het Aramees 'gebergte' betekent, van het woord **הר** Har [berg], letterlijk moeten nemen en daarin een aanduiding kunnen zien voor het bergachtig karakter van Koerdistan. Hoe dan ook, ik kom in elk geval tot de conclusie, dat de meeste ballingen uit de tien stammen van Israël naar het noorden van Mesopotamië werden gedeporteerd en daar gehuisvest. Ook het feit, dat volgens de overleveringen de graftombes van sommige bijbelse profeten zich in de Koerdische gebieden bevinden, spreekt hiervoor. Ik heb echter nog een opmerkelijke ontdekking gedaan, die deze bevindingen bevestigt: genetisch onderzoek heeft namelijk aangetoond, dat de Joden en Koerden aanzienlijke overeenkomsten hebben en dat er tussen Joden en Koerden zelfs een grotere genetische verwantschap is dan tussen Joden en Arabieren. Maar daar zal ik later in deze studiereeks nog uitgebreid op ingaan.

De locaties van de ballingen in Babyloñië

Waar de gedeporteerden uit het noordelijke Tienstammenrijk Israël naartoe werden gebracht weten we nu: namelijk Koerdistan en Medië, maar het achterhalen van de exacte verblijfplaats van de ballingen uit het zuidelijke Tweestammenrijk is een stuk moeilijker. We weten wel uit de bijbelse verslagen, dat de ballingen uit Juda in drie verschillende groepen door de Babyloñiërs werden meegevoerd naar Babel: *"Dit is het volk dat Nebukadressar in ballingschap heeft weggevoerd: in het zevende jaar drieduizend drieëntwintig Judeeërs; In het achttiende jaar van Nebukadressar uit Jeruzalem achthonderd tweeëndertig zielen; In het drieëntwintigste jaar van Nebukadressar voerde Nebuzaradan, de bevelhebber van de lijfwacht, van de Judeeërs zehonderd vijfenveertig zielen in ballingschap weg; in het geheel vierduizend zeshonderd zielen."* (ירמיהו) Yir'm'yahu [Jeremia] 52:28-30). De drie deportaties, die de profeet Jeremia hier beschrijft, vonden in de jaren 597, 586 en 582 v.g.t. plaats. De eerste groep werd tijdens de regering van Yehoyachin [Jojakin] gedeporteerd, nadat zijn vader Yehoyaqim [Jojakim] tegen Nebukadnessar in opstand kwam. De cijfers over het aantal weggevoerde ballingen verschillen in de diverse verslagen hierover aanzienlijk van elkaar. Terwijl Jeremia het over 3.023 personen had, wordt in **מלכים ב** Melachim bet [2 Koningen] 24:14 over 10.000 ballingen gesproken: *"Hij voerde geheel Jeruzalem, al de vorsten en al de weerbare mannen - tienduizend - in ballingschap, ook al de handwerkslieden en de smeden; niemand werd overgelaten behalve de armen van het volk des lands."* In vers 16 daarentegen zijn het slechts 8.000 personen: *"En de koning van Babel bracht heel de weerbare manschap - zevenduizend -, de handwerkslieden en*

de smeden - duizend -, *altemaal dappere krijgslieden, als ballingen naar Babel.*" De tweede door Jeremia genoemde groep ballingen werd in 586 v.g.t. tijdens de regering van Tzid'qiyahu [Sedekia] na de definitieve verwoesting van Jeruzalem naar Babylonië gedeporteerd. Vijf jaar later werden volgens de profeet Jeremia nog eens 745 personen weggevoerd, terwijl een groot aantal Judeeërs naar Egypte wist te vluchten na een mislukte opstand tegen de Babylonische bezetters. Waar werden zij naartoe gebracht? Dat staat er niet bij. In מלכים ב [2 Koningen] 24:15 lezen wij slechts: *"Hij voerde Yehoyachin [Jojakin] in ballingschap naar Babel; ook de koningin-moeder, de vrouwen des konings, zijn hovelingen en de machtigen des lands deed hij in ballingschap gaan van Jeruzalem naar Babel."* Met Babel wordt hier natuurlijk niet alleen de stad Babel bedoeld, maar het gehele Babylonische Rijk, waartoe ook het grondgebied van het voormalige Assyrische Rijk behoorde, waar destijds de ballingen uit de tien stammen naartoe werden gebracht. De Judeeërs kunnen dus naar verschillende delen van Babylonië gedeporteerd zijn, waaronder ook de gebieden waar hun volksgenoten uit de overige stammen reeds woonachtig waren. De profeet Dani'el, die samen met zijn vrienden Chanan'ya, Misha'el en Azar'ya naar het paleis van koning Nebukadnessar werd gebracht om aan het hof te dienen, schrijft in vers 2 van hoofdstuk 1, dat de koning van Babel een deel van de voorwerpen uit G'ds huis naar het land Shin'ar [Sinear] meenam, om ze daar in de tempel van zijn eigen god te plaatsen. Het land Sinear is beter bekend als Sumerië, in het Akkadisch Sumeru geheten, een landstreek in het zuidelijke deel van Mesopotamië, die befaamd is vanwege de Sumerische beschaving, die beschouwd wordt als de allereerste beschaving überhaupt. Sumeru maakte samen met de noordelijke streek Akkad deel uit van het Tweestromengebied, waar de rivieren Eufraat en Tigris uitmondten in de Perzische Golf. In deze streek zijn de fragmenten van talrijke kleitabletten met het bekende Gilgamesh-epos gevonden, zowel in het Sumerisch alsook in het Akkadisch in spijkerschrift. Dit geeft ons alvast een idee waar in elk geval een deel van de in ballingschap meegevoerde Judeeërs werd gehuisvest. De profeet Ezechiël, die als één van de 10.000 ballingen samen met Yehoyachin [Jojakin] naar Babylonië was meegenomen, schrijft, dat velen zich gevestigd hebben in Tel-Aviv aan de rivier de Kevar, die in het Hebreeuws Kevar en in het Akkadisch Kabarü genoemd werd: *"In het dertigste jaar, in de vierde maand, op de vijfde der maand, toen ik te midden der ballingen aan de rivier de Kevar was, werd de hemel geopend en zag ik gezichten van G'dswege. Op de vijfde der maand - het was het vijfde jaar der ballingschap van koning Yehoyachin [Jojakin] - kwam het woord van de Eeuwige tot de priester Yechez'q'el [Ezechiël], de zoon van Buzi, in het land der Chaldeeën, aan de rivier de Kevar; de hand van de Eeuwige was daar op hem."* (יחזקאל Yechez'q'el [Ezechiël] 1:1-3). *"Ik kwam bij de ballingen in Tel-Aviv, die aan de rivier de Kevar woonden, en waar zij woonden, bleef ik zeven dagen onder hen, verbijsterd."* (יחזקאל Yechez'q'el [Ezechiël] 3:15). *"Toen stond ik op en ging naar het dal; en zie, daar stond de heerlijkheid van de Eeuwige gelijk aan de heerlijkheid die ik aan de rivier de Kevar gezien had; en ik viel op mijn aangezicht."* (יחזקאל Yechez'q'el [Ezechiël] 3:23). De meeste bijbelse geografen brengen de hier genoemde rivier de Kevar in verband met de Shatt-an-Nil, die men met de Akkadische naru Kabarü [grote kanaal] heeft geïdentificeerd, die op spijkerschrifttabletten vermeld wordt, die bij opgravingen in de stad Nippur gevonden zijn, zo'n 85 km ten zuidoosten van Babylon. Terwijl er in de NBG-vertaling steeds gesproken wordt over een rivier, was de Kevar volgens deze tabletten dus helemaal geen rivier, maar een irrigatiekanaal, dat het water van de Eufraat naar Babylon transporteerde. Daarom staat de Kevar in de Tanach, die op de nieuwe vertaling gebaseerd is, terecht vertaald als 'Kevarkanaal'. De Kevar ofwel Kabarü verlaat de Eufraat bij Babylon, stroomt zuidwaarts langs Nippur en verenigt zich bij Uruk weer met de Eufraat. Aan het Kevarkanaal lag volgens het verslag van Ezechiël de stad Tel-Aviv. Deze stad en het hele gebied daaromheen werd door Nebukadnessar aan de Joodse ballingen toegewezen om daar te wonen. Ik vind het overigens interessant, dat de Hebreeuwse plaatsnaam Tel-Aviv met 'lenteheuvel' vertaald kan worden, terwijl de oude Akkadische naam Til-Abūbi 'zondvloedheuvel' betekent. Ezechiël behoorde tot de eerste groep Judeeërs, die naar Babel werd weggevoerd. Hij leefde dus al een geruime tijd vóór de verwoesting van G'ds Tempel in de Babylonische Ballingschap. Over deze ingrijpende gebeurtenis schreef hij het volgende: *"In het twaalfde jaar onzer ballingschap, in de tiende maand, op de vijfde der maand, kwam een vluchteling uit Jeruzalem tot mij met de tijding: De stad is gevallen!"* (יחזקאל Yechez'q'el [Ezechiël] 33:21). In de diverse schriftgedeelten, die we

hierboven hebben doorgenomen, zien we een aantal aanwijzingen over de verblijfplaatsen van de tien stammen in Boven-Mesopotamië en die van de twee stammen in Sumerië. Dat ze daar niet gebleven waren, maar zich vanuit hun eerste vestigingsgebieden verder over het hele land gingen verspreiden blijkt uit diverse bronnen, waaronder de bekende Joodse geschiedschrijver Josephus Flavius, die vermeld heeft, dat de Israëlieten tot voorbij de Eufraat getrokken waren (Antiquitatum Judaicarum [Joodse oudheden], boek 11, hoofdstuk 5, paragraaf 443). Zo zullen de ballingen uit het Tienstammenrijk en de ballingen uit het Tweestammenrijk elkaar heus wel ergens tegengekomen zijn en velen van hen zullen zich wel met elkaar vermengd hebben. Een deel van de Israëlieten uit alle twaalf stammen zal ongetwijfeld in de Assyrische en later in de Babylonische bevolking geassimileerd zijn, maar een gedeeltelijke onderlinge vermenging van de stammen acht ik ook als waarschijnlijk, want hun overwinnaars zullen de ballingen heus niet per stam apart gehuisvest hebben, maar gewoon door elkaar. Met de verovering van de twee koninkrijken en de wegvoering van grote delen van beider bevolking in de ballingschap kwam er immers een einde aan de staatkundige verdeeldheid tussen Juda en Israël. In de ballingschap werden zij één en kregen de gemeenschappelijke naam 'Joden'.

Het leven in de ballingschap

Niet alle gedeporteerden uit Israël en Juda ondergingen het zelfde lot in de Babylonische ballingschap. Terwijl sommigen van hen het voorrecht genoten om vooraanstaande posities te mogen bekleden, verstrekkende vrijheden mochten genieten en zelfs in dienst van de overheid mochten treden, werd een groot deel van G'ds volk echter als gevangenen gedwongen om slavenarbeid te verrichten. Dit blijkt duidelijk uit Psalm 137, het klaaglied over de ballingschap, waarin zij wenend aan de oevers van rivieren in Babylon aan het land van hun voorouders en de heilige stad dachten, die zij brandend moesten achterlaten: *"Aan Babels stromen, daar zaten wij, ook weenden wij, als wij Sion gedachten. Aan de wilgen aldaar hingen wij onze citers; want daar begeerden zij die ons gevangen hielden, van ons een lied, en zij die ons mishandelden, vreugdebetoon: Zingt ons een der liederen van Sion. Hoe zouden wij het lied van de Eeuwige zingen op vreemde grond? Indien ik u vergete, o Jeruzalem, zo vergete mij mijn rechterhand; mijn tong kleve aan mijn verhemelte, als ik uwer niet gedenk, als ik Jeruzalem niet verhef boven mijn hoogste vreugde. Reken, o Eeuwige, de kinderen Edoms de dag van Jeruzalem toe; hun die zeiden: Breekt af, breekt af, tot op de grond ermee! Gij, dochter van Babel, ter verwoesting bestemde, gelukkig hij, die u zal vergelden hetgeen gij ons hebt aangedaan; gelukkig hij, die úw kinderen zal grijpen en tegen de rots verpletteren!"* (תהלים Tehilim [Psalmen] 137:1-9, NBG). Groot Nieuws Bijbel: *"Wij zaten aan Babels rivieren en huilden als we dachten aan Sion. Aan de wilgen daar hingen wij onze lieren. Wie ons gevangen hielden, ons onderdrukten, wilden dat we vrolijk waren, vroegen ons te zingen: Zing voor ons, een van die liedjes over Sion! Maar wie kan zingen voor de Eeuwige op vreemde grond? Jeruzalem, als ik jou vergeet, mis ik liever mijn hand. Als ik niet meer aan jou denk, als ik jou niet boven alles stel, boven iedere vreugde, mis ik liever mijn tong. Eeuwige, vergeet nooit hoe de Edomieten schreeuwden op de dag dat Babel Jeruzalem innam: Haal omver die stad, maak haar met de grond gelijk! Babel, spoedig wordt ook jij verwoest! Gelukkig wie jou vergelden wat jij ons hebt aangedaan! Gelukkig wie jou kinderen grijpen en tegen de rotsen te pletter slaan!"* Vooral in de laatste verzen klinkt een bitterheid waaruit wij concluderen, dat de ballingen op een zeer wrede wijze werden behandeld, want de psalmist wenst de Babyloniërs een vergelding toe voor hetgeen zijn eigen volk door hen was aangedaan. De woorden van de verzen 5 en 6 hadden zo een impact op de Joden, dat zij bij elke Joodse bruiloft worden herhaald voordat de bruidegom het glas stuk trapt: *"Im esh'kachech Yerushalayim tish'kach y'mini! Tid'baq l'shoni l'chiki im lo ez'krechi im lo a'ale et Yerushalayim al rosh sim'chat! - Indien ik u vergete o Jeruzalem, zo vergete mij mijn rechterhand! Mijn tong kleve aan mijn verhemelte, als ik uwer niet gedenk, als ik Jeruzalem niet verhef boven mijn hoogste vreugde!"* Het uitspreken van deze hartverscheurende woorden en het breken van het glas op het hoogtepunt van deze dag der vreugde herinnert het bruidspaar aan de ballingschap en de verwoesting van de Tempel in Jeruzalem en brengt daarmee tot uiting, dat het ondanks dit korte moment des geluks nog steeds in een gebroken wereld vol onrecht en verwoesting leeft tot aan de komst van de door Tora en profeten beloofde Messias en de terugkeer van de verstrooide kinderen Israëls! Over deze dag waarop de Eeuwige zelf

voor Zijn volk zal opkomen en rust aan de hele aarde zal brengen spreekt ook de profeet Jeremia: *“Zo zegt Adonai Tz'vaot [de Here der heerscharen]: Verdrukt worden de Israëlieten en de Judeeërs, en allen die hen gevankelijk hebben weggevoerd, houden hen vast, zij weigeren hen te laten gaan; hun Verlosser is sterk, Adonai Tz'vaot [de Here der heerscharen] is Zijn naam; voorzeker zal Hij hun twistzaak beslechten ten einde aan de aarde rust te brengen, maar de inwoners van Babel zal Hij verontrusten. Het zwaard over de Chaldeeën, luidt het woord van de Eeuwige, en over de inwoners van Babel en over zijn vorsten en over zijn wijzen!”* (ירמיהו Yir'm'yahu [Jeremia] 50:33-35). In vers 33 benadrukt hij, dat de ballingen uit Israël en uit Juda samen door de Babyloniërs worden onderdrukt. Zowel de Israëlieten alsook de Judeeërs waren in ballingschap vanwege hun ontrouw aan de Eeuwige, maar in de verzen 17-20 van hetzelfde hoofdstuk lezen wij de belofte, dat de Eeuwige hun zonden zal vergeven en hen weer terug zal brengen naar het land van hun voorouders: *“Een opgejaagd schaap is Israël, dat leeuwen hebben opgedreven; eerst heeft de koning van Assyrië het verslonden en nu ten laatste heeft Nebukadressar, de koning van Babel, het de beenderen afgeknaagd. Daarom, zo zegt Adonai Tz'vaot [de Here der heerscharen], de G'd van Israël: Zie, Ik doe bezoeking aan de koning van Babel en aan zijn land, zoals Ik aan de koning van Assyrië bezoeking gedaan heb, en Ik breng Israël terug naar zijn weide, opdat het Karmel en Bashan afweide en op het gebergte van Efrayim en in Gil'ad zich verzadige. In die dagen en te dien tijde, luidt het woord van de Eeuwige, zal de ongerechtigheid van Israël gezocht worden, maar zij is er niet, en de zonden van Juda, maar zij zijn niet te vinden; want Ik zal vergeving schenken aan wie Ik doe overblijven!”* Hoewel o.a. Jeremia, Ezechiël en de psalmist de zware onderdrukking van hun volk en het grote verdriet om het verlies van hun vaderland herhaaldelijk naar voren brengen, waren de omstandigheden echter niet gedurende de hele periode van de ballingschap zo zwaar en ook niet voor iedereen. Zoals we bijvoorbeeld in het verslag van de profeet Daniël kunnen lezen, werden sommige knappe Israëlieten, waaronder hijzelf, die in het bezit van kennis waren, ervaren waren in allerlei wijsheid en met inzicht in wetenschap, zelfs drie jaar lang onderwezen in de geschriften en de taal der Chaldeeën zodat ze geschikt waren om dienst te doen in het paleis van de koning (דניאל Dani'el [Daniël] 1:3-6). In het begin werden de ballingen weliswaar gedwongen om voor afgodsbeelden te knielen en te assimileren, maar later mochten de Joden in Babylon wel hun eigen geloof blijven belijden. Zij gebruikten deze betrekkelijke vrijheid dan ook om hun eigen identiteit te herstellen en verder te ontwikkelen. Zeer waarschijnlijk is in die tijd ook het huidige Hebreeuwse alfabet in Babylonië ontstaan en het merendeel van de heilige Schriften tot stand gekomen, vooral de profetische boeken. Ook de Babylonische Talmud is in latere tijden, zoals de naam al aangeeft, hier samengesteld.

Ingrijpende veranderingen

De Babylonische ballingschap had uiteraard ingrijpende gevolgen voor de g'dsdienst van Israël, en met name de theologische verwerking van het einde van de theocratie, de verwoesting van de tempel en de deportatie naar verre streken, waardoor het onmogelijk werd, de tempelcultus voort te zetten. Dit leidde tot grote veranderingen in fundamentele gewoonten en gebruiken binnen de Joodse cultuur en de Joodse religie zoals het ontstaan van een eredienst zonder offers. Om zich van de heidense omgeving te onderscheiden werd een bijzondere nadruk gelegd op specifieke Israëlitische gebruiken zoals het stipt naleven van de Shabat en de spijswetten, de besnijdenis en de reinheidsvoorschriften. Toch werd er ook het een en ander van de Babyloniërs overgenomen zoals bijvoorbeeld de kalender. Van de oude Hebreeuwse maandnamen, die voor de ballingschap in gebruik waren, worden er in de TeNaCH [het Oude Testament] helaas slechts vier genoemd, namelijk Aviv [lente], de eerste maand, Ziv [bloeitijd], de tweede maand, Etanim [stromende beken], de zevende maand, en Bul [regen], de achtste maand. Uit de eerste drie namen van deze maanden blijkt, dat men reeds in Bijbelse tijden schrikkelmaanden invoegde, want anders zouden deze maandnamen doorgaans niet geklopt hebben met de situatie in de natuur, waarop zij betrekking hebben. De huidige Joodse kalender is op de oude Babylonische kalender gebaseerd. Dat was eveneens een echte maankalender met schrikkelmaanden. Dit systeem was door de Israëlieten tijdens de ballingschap overgenomen van de Babyloniërs en bleef ook na de terugkeer in Israël tot op heden in gebruik. De namen van de oude Babylonische maanden zijn nog bekend: Nisanu, Ayaru, Simanu, Du'uzu, Abu,

Ululu, Tashritu, Arachsamna, Kislimu, Tebetu, Shabatu en Adaru. Deze namen waren echter veranderd en luidden nu Nisan, Iyar, Sivan, Tamuz, Av, Elul, Tish'ri, Chesh'van, Kis'lev, Tevet, Sh'vat en Adar.

Ontstaan van de synagogen

Ook het ontstaan van de synagoge en van de vaste gebedstijden dateert uit de Babylonische ballingschap. Zonder Tempel om daar een eredienst en offerdienst in te houden waren vrome Joden in de Galut [verstrooiing] namelijk gedwongen om een andere vorm van een eredienst te zoeken en bijeen te komen rond hun rabbijnen om onderwijzing te ontvangen en de offers werden vervangen voor gebeden gelijk geschreven staat: *“Wij bieden als offerstieren de belijdenis onzer lippen!”* (הוֹשֵׁעַ Hoshea [Hosea] 14:3). Het grondpatroon was ontleend aan de Tempeldienst, en de diensten werden op dezelfde tijden gehouden als de Tempeldiensten. De gebedstijden kregen ook dezelfde namen als de offertijden in de Tempel, te weten שַׁחֲרִית Shacharit [ochtendgebed], מִנְחָה Min'cha [middaggebed] en עֶרְבִית Ar'vit [avondgebed]. Uit deze offerloze bijeenkomsten van gebed en schriftlezing heeft zich de synagoge ontwikkeld en deze vorm werd behouden en consolideerde na terugkeer uit de ballingschap en werd een normaal onderdeel van het Joodse religieuze leven. Het is dus niet zo dat de synagoge door de herbouw van de Tempel overbodig werd geacht. De bezoek aan de synagoge werd in Israël daarom ook na de terugkeer uit de ballingschap tot op heden nog steeds in ere gehouden en zelfs toen de herbouwde Tempel weer volop functioneerde. Er moet volgens de overleveringen zelfs binnen het gebouwencomplex van de tweede Tempel een synagoge gestaan hebben.

Veranderde offerdienst

Zoals gezegd zijn de huidige officiële Joodse gebedsvorschriften die gebaseerd zijn op de offerdienst, noodgedwongen ontstaan tijdens de Babylonische ballingschap. Zo worden tot op heden door vrome Joden nog steeds drie keer per dag op de voorgeschreven tijden de voorgeschreven gebeden uitgesproken. De Eeuwige verlangt naar contact met Zijn volk en daarom mochten de priesters als vertegenwoordigers van het volk tot Hem naderen door middel van de offers die in de eredienst van het oude Israël een heel centrale plaats hadden ingenomen. Het offer droeg de naam קֹרְבָן Qor'ban hetgeen is afgeleid van het woord קֹרַב Qorav dat zoveel als “naderbij gebracht worden” betekent. Het offer was dus een middel om Adonai te kunnen naderen, om contact met Hem te hebben. Omdat het door de verwoesting van de tempel en de wegvoering in de ballingschap niet meer mogelijk was om de voorgeschreven offers te brengen, werden de bloedige offers door vastgelegde gebeden vervangen. Met deze gebeden brengen de Joden sindsdien hun lofoffers in plaats van dierenoffers. Zo bleef wel het offer als middel tot toenadering bestaan, maar veranderde de vorm waarin het offer gebracht wordt. Om dat duidelijk zichtbaar te maken liet men de voorgeschreven gebedstijden samen vallen met de offertijden in de tempel en gaf men aan deze gebedstijden zelfs de daarmee corresponderende namen, te weten שַׁחֲרִית Shacharit [ochtendgebed], מִנְחָה Min'cha [middaggebed] en עֶרְבִית Ar'vit [avondgebed]. Ook het toegevoegde brandoffer, het מוֹסֵף Musaf, werd vervangen door een gebed. In het boek Daniël, dat tijdens de Babylonische ballingschap is geschreven, komen we deze gebeden op de vastgestelde tijden voor het eerst tegen: *“Zodra Daniël vernomen had, dat het bevelschrift geschreven was, ging hij naar zijn huis; nu had hij in zijn bovenvertrek open vensters aan de kant van Jeruzalem; en driemaal daags boog hij zich neder op zijn knieën en bad en loofde zijn G'd, juist zoals hij dat tevoren placht te doen...”* (דַּנִּיאֵל Dani'el [Daniël] 6:11). *“Toen zeiden zij tot de koning: Daniël, een van de ballingen uit Juda, heeft geen acht geslagen op u, o koning, noch op het verbod dat gij hebt uitgevaardigd, maar driemaal daags verricht hij zijn gebed.”* (דַּנִּיאֵל Dani'el [Daniël] 6:14). *“Terwijl ik nog sprak in het gebed, kwam de man Gavriël [Gabriël], die ik tevoren gezien had in het gezicht, in ijpende vlucht tot vlak bij mij op de tijd van het avondoffer.”* (דַּנִּיאֵל Dani'el [Daniël] 9:21). Zoals uit de volgende teksten blijkt, werden deze gebedsvorschriften evengoed nog aangehouden nadat de Israëlieten uit de ballingschap

teruggekeerd waren en de verwoeste tempel weer herbouwd was: *“En de gehele volksmenigte was buiten in gebed op het uur van het reukoffer.”* (Lucas 1:10). *“De volgende dag, terwijl dezen onderweg waren en de stad naderden, ging Keifa [Petrus] omstreeks het zesde uur op het dak, om zijn gebed te verrichten.”* (מפעלות Mif'alot [Handelingen] 10:9). *“En Cornelius zeide: Juist voor vier dagen, van dit ogenblik af gerekend, was ik op het negende uur thuis in gebed.”* (מפעלות Mif'alot [Handelingen] 10:30). De eerste van deze reeks teksten, namelijk Daniël 6:11, laat ons duidelijk zien, dat deze profeet zich nauwkeurig aan alle gebedsvorschriften hield: hij bad in de afzondering van zijn bovenkamer, in de richting van Jeruzalem, in knielende houding, drie keer per dag, en hij sloot elk gebed af met een lofprijs.

Veranderde invulling van de feestdagen

Door de ballingschap en het wegvallen van de Tempel konden de vorschriften voor de viering van de Moadim niet meer in acht genomen worden, maar om desondanks enigszins nog wel aan de g'ddelijke opdracht te kunnen voldoen veranderden deze pelgrimsfeesten in huiselijke vieringen, die tot op heden in ere worden gehouden. Een prachtig voorbeeld hiervan zien we in de viering van Pesach. Op de Sedertafel mocht in de tijden waarin de Tempel er nog stond het Pesachlam niet ontbreken, maar heden ten dage ligt er maar een aanschouwelijk symbool hiervoor op de Sederschotel: een gebraden botje. Het Pesachlam kan immers buiten de tempel, die er niet meer is, volgens de rabinale offervorschriften niet meer geslacht worden. Voor ons messiasbelijdende Joden en gelovigen uit de volken komt daar nog bij, dat Yeshua de plaats van het Pesachlam heeft ingenomen. Zo zien wij, dat ook deze veranderingen van g'dsdienstige handelingen en vorschriften door de verwoesting van de Tempel en de ballingschap van Israël deel uitmaken van G'ds heilsplan.

Belofte van terugkeer en herstel

Zoals ik reeds eerder heb gezegd kwam er met de gevangenneming en de wegvoering in de ballingschap na 136 jaar een einde aan de verdeeldheid en vijandschap tussen Juda en Israël. In de verstrooiing werden de Israëlieten weer met elkaar verenigd en in hun lotsverbondenheid zagen de gelovigen van alle twaalf stammen gezamenlijk uit naar het door de profeten beloofde herstel van Israël onder het huis van David en een nieuwe tempel in Jeruzalem als geestelijk centrum. Alle profetieën met betrekking tot de terugkeer en het herstel zijn echter tweeledig: een vervulling op korte termijn en een vervulling op lange termijn. Het gaat hierbij om dubbele profetieën, die dus reeds plaats gevonden alsook toekomstige gebeurtenissen omvatten. De gezamenlijke hoop op terugkeer naar het land van hun vaders en het herstel van de éénheid zien wij ook in de woorden van Yeshua ben Sira [Jezus Sirach] terug: *“Breng de stammen van Ya'aqov [Jakob] weer samen en geef hun het gebied van vroeger. Eeuwige, ontferm U over Uw volk, naar Uw naam genoemd, over Israël, dat U tot Uw eerstgeborene hebt gemaakt. Ontferm U over de stad van Uw heiligdom, over Jeruzalem, waar Uw rustplaats is. Vervul Tziyon [Sion] met de lofprijzing van Uw glorie en Uw Tempel met Uw luister. Neem het op voor Uw eerste schepselen, vervul de profetieën die in Uw naam zijn uitgesproken. Beloon wie standvastig op U wachten, laat Uw profeten geloofwaardig blijken. Verhoor, Eeuwige, het gebed van Uw dienaren, U was Uw volk toch altijd welgezind? Dan zullen allen op aarde weten dat U de Eeuwige bent, de eeuwige G'd!”* (חוכמת סירא Choch'mat Sira [Wijsheid van Sirach] 36:13-19). *“Over U staat geschreven dat U klaarstaat voor de vastgestelde tijd, om de toorn te stillen vóór hij razernij wordt, de ouders te verzoenen met de kinderen, de stammen van Ya'aqov [Jakob] te herstellen.”* (חוכמת סירא Choch'mat Sira [Wijsheid van Sirach] 48:10). Een prachtig voorbeeld van de dubbele profetie zien wij ook in het eveneens apocriefe vierde boek Ezra, waarin zelf over Yeshua gesproken wordt: *“Ziet, de dagen komen, wanneer de Allerhoogste zal beginnen te verlossen degenen, die de aarde bewonen. En de een zal de ander willen bestrijden, de ene stad de andere, en het ene volk zal tegen het andere zijn, en het ene rijk tegen het andere. En als deze dingen geschieden, en de tekenen gebeuren, die ik u tevoren getoond heb, dan zal Mijn Zoon geopenbaard worden die gij als een man hebt zien opkomen. En wanneer alle volken Zijn stem zullen horen, zo zal een ieder in zijn land zijn krijg, die hij tegen de andere had, laten varen. En een ontelbare menigte zal bijeen vergaderen, alsof zij wilden komen en Hem*

bestrijden. Doch Hij zal staan op de spits van de berg Tziyon [Sion]. Tziyon nu zal komen, en het zal bereid en opgebouwd aan allen vertoond worden, gelijk gij gezien hebt, dat de berg zonder handen werd uitgehouwen. Doch deze Mijn Zoon zal de dingen bestraffen, die de volken uitgevonden hebben, namelijk deze hun g'ddeloosheden, welke het onweder nabij komen vanwege hun kwade gedachten, en pijnigingen, waarmee zij zullen beginnen gepijnigd te worden, die met de vlam worden vergeleken; en Hij zal hen verderven zonder arbeid, door de Tora, die met vuur wordt vergeleken! En dat gij gezien hebt, dat Hij een andere vreedzame menigte tot Zich vergaderd heeft; deze zijn de tien stammen, die uit hun land gevangen zijn genomen in de dagen van de koning Hoshea, die Salmanasser de koning der Assyriërs gevankelijk weggevoerd heeft, en heeft hen over de rivier gevoerd, en zij zijn overgebracht in een ander land. Doch zij besloten, dat zij de menigte der heidenen zouden verlaten en in een verder land vertrekken, waar geen menselijk geslacht ooit tevoren gewoond had. Daar wilden zij hun rechten onderhouden, die zij in hun land niet gehouden hadden. Zij zijn dan daarin getogen door de enge ingangen van de rivier Eufraat. Want de Allerhoogste deed hun toen tekenen, en hield de aderen van de rivier op, totdat zij daarover gegaan zijn. Want door dat land was een weg van een lange reis van anderhalf jaar, daarom wordt de landstreek Assareth genoemd. Toen hebben zij daarin gewoond tot de laatste tijd; en als zij nu weder zullen beginnen te komen, zo zal de Allerhoogste weder de aderen der rivier ophouden, opdat zij daarover gaan mogen; daarom hebt gij deze menigte vreedzaam gezien. Doch de overgelatenen van uw volk zijn deze, die binnen Mijn landpalen gevonden worden. Het zal geschieden, wanneer Hij zal beginnen te verderven de menigte dergenen, die uit de volken vergaderd zijn, dat Hij zal beschermen het volk hetwelk overgebleven is. En alsdan zal Hij hun vele wondertekenen tonen.” (אזרא ד Ez'ra dalet [4 Ezra] 13:29-50, Statenvertaling).

Vlak voordat Nebukadnessar de belegerde stad Jerusalem had ingenomen, kwam het woord van de Eeuwige tot de profeet Jeremia, die in de gevangenis zat omdat hij de verwoesting van Jeruzalem al had voorspeld. De Eeuwige liet hem echter weten, dat ook de Chaldeeën, die G'ds Tempel zullen plunderen en samen met de hele stad zullen verwoesten, uiteindelijk hetzelfde lot zullen ondergaan en dat Hij zich zal ontfermen over de ballingen uit Juda en Israël, dat Hij hen zal vergeven en terug zal brengen en herstellen: “Want, zo zegt de Eeuwige, de G'd van Israël, aangaande de huizen dezer stad en de huizen van de koningen van Juda, die afgebroken zijn voor de wallen en voor het zwaard; men komt om de Chaldeeën te bestrijden, om ze te vullen met de lijken der mensen die Ik in Mijn toorn en Mijn gramschap verslagen heb, en om al wier boosheid Ik Mijn aangezicht voor deze stad verborgen heb: Zie, Ik zal haar genezing schenken en herstel, Ik zal hen genezen en hun een schat van bestendige vrede ontsluiten; ja, Ik zal een keer brengen in het lot van Juda en Israël en hen opbouwen als weleer; Ik zal hen reinigen van al hun ongerechtigheid, waardoor zij tegenover Mij gezondigd hebben, en Ik zal hun vergeven al hun ongerechtigheden, waardoor zij tegenover Mij gezondigd hebben en van Mij afvallig geworden zijn. Dan zal zij Mij tot een blijde naam worden, tot lof en eer bij alle volkeren der aarde, die van al het goede dat Ik aan hen doe, horen zullen; ja, zij zullen zich verbazen en verwonderen over al het goede en al het heil, dat Ik aan haar doe. Zo zegt de Eeuwige: In deze plaats, waarvan gij zegt: Zij is verwoest, mens noch dier is er, in de steden van Juda en op de straten van Jeruzalem die woest liggen, zonder mensen, zonder inwoners en zonder dieren, zal weer gehoord worden de stem der vreugde en de stem der vrolijkheid, de stem van de bruidegom en de stem der bruid, de stem van hen die zeggen: Looft Adonai Tz'vaot [de Here der heerscharen], want de Eeuwige is goed, want zijn goedertierenheid is tot in eeuwigheid! terwijl zij lofoffers in het huis van de Eeuwige brengen; want Ik zal in het lot van het land een keer brengen, zodat het wordt als tevoren, zegt de Eeuwige.” - “Zie, de dagen komen, luidt het woord van de Eeuwige, dat Ik het goede woord in vervulling zal doen gaan, dat Ik over het huis van Israël en het huis van Juda gesproken heb. In die dagen en te dien tijde zal Ik aan David een Spruit der gerechtigheid doen ontspruiten, die naar recht en gerechtigheid in het land zal handelen. In die dagen zal Juda verlost worden en Jeruzalem veilig wonen, en zo zal men het noemen: De Eeuwige onze gerechtigheid!” (ירמיהו Yir'm'yahu [Jeremia] 33:4-11 en 14-16).

Ook in het apocriefe boek Baruch lezen wij, dat de weggevoerde Israëlieten spijt zullen hebben over hun ongehoorzaamheid en dat de Eeuwige hen daarom zal verlossen uit hun ballingschap. Baruch was de secretaris van Jeremia en de schrijver van diens boekrol. Hij schreef: “In hun ballingsoord zullen ze berouw krijgen en inzien dat Ik, de Eeuwige, hun G'd ben. Ik zal ze

verstand geven en oren die goed kunnen horen. Dan zullen ze Mij daar in hun ballingsoord gaan vereren en Mijn naam eerbiedigen. Ze zullen niet langer koppig volharden in hun slechte gedrag, want het lot van hun voorouders, die tegen de Eeuwige zondigden, zal hun voor de geest staan. Dan zal Ik hen terugbrengen naar het land dat Ik hun voorouders Av'raham [Abraham], Yitz'chaq [Isaak] en Ya'aqov [Jakob] onder ede heb beloofd, en zij zullen het weer in bezit nemen. Ik zal hen talrijk maken, hun aantal zal in geen geval afnemen. Ik zal een verbond met hen sluiten dat voor altijd zal gelden. Ik zal hun G'd zijn en zij zullen Mijn volk zijn. En Ik zal Israël, Mijn volk, nooit meer verdrijven uit het land dat Ik hen gegeven heb!" - "Jeruzalem, richt je blik naar het oosten, zie welke vreugde G'd je brengt: kijk, daar komen je kinderen, die je moest laten gaan! Uit alle windstreken bijeengeroepen door de Heilige komen ze, zich verheugend over G'ds macht!" - "Richt je op, Jeruzalem, ga staan op de berg, richt je blik naar het oosten en zie je kinderen, uit alle windstreken bijeengeroepen door de Heilige, zich verheugend over G'ds trouw! Te voet gingen ze bij je vandaan, meegevoerd door de vijand, maar vorstelijk is hun intocht, nu G'd hen bij je terugbrengt!" (ברוך Baruch 2:30-35, 4:36-37 en 5:5-6). Ook de profeet Sefanja spreekt over de belofte tot terugkeer en herstel. Hij profeteerde zelfs de terugkeer van de Ethiopische Joden: "Van gene zijde der rivieren van Ethiopië zullen Mijn aanbidders, Mijn verstrooiden, Mijn offer brengen. Te dien dage zult gij u niet behoeven te schamen over al de daden waarmede gij tegen Mij hebt overtreden, want dan zal Ik uit uw midden uw hoogmoedig juichenden verwijderen. En voortaan zult gij niet meer overmoedig zijn op Mijn heilige berg. En Ik zal in uw midden overlaten een ellendig en gering volk, en wie schuilen bij de naam van de Eeuwige. Het overblijfsel van Israël zal geen onrecht doen noch leugen spreken, en in hun mond zal geen bedrieglijke tong gevonden worden, want zij zullen weiden en nederliggen, zonder dat iemand hen verschrikt. Jubel, dochter van Tziyon [Sion]; juich, Israël; verheug u en wees vrolijk van ganser harte, dochter van Jeruzalem! De Eeuwige heeft uw gerichten weggenomen, Hij heeft uw vijand weggevaagd. De Koning Israëls, de Eeuwige, is in uw midden; gij zult geen kwaad meer vrezen!" (צפניה Tz'fan'ya [Sefanja] 3:10-15). Vooral de geschriften van Ezechiël staan bekend om hun profetieën over de terugkeer uit de ballingschap en het herstel van Israël: "Het woord van de Eeuwige kwam tot mij: Mensenkind, het zijn uw broeders, uw broeders, uw verwanten en het ganse huis Israëls in zijn geheel, tot wie de inwoners van Jeruzalem zeggen: blijft verre van de Eeuwige, aan ons is dit land in bezit gegeven. Daarom spreek: zo zegt Adonai de Eeuwige: hoewel Ik hen weggedreven heb onder de volken en in de landen heb verstrooid, zodat Ik hun slechts weinig ten heiligdom geweest ben in de landen waar zij gekomen zijn. Daarom spreek: zo zegt Adonai de Eeuwige: Ik zal u vergaderen uit de volken en u bijeenbrengen uit de landen waarin gij verstrooid zijt, en Ik zal u het land Israël geven; zij zullen daar komen en daaruit verwijderen al zijn afschuwelijkheden en al zijn gruwelen; Ik zal hun een hart geven en een nieuwe geest in hun binnenste, en Ik zal het hart van steen uit hun lichaam verwijderen en hun een hart van vlees geven, opdat zij naar Mijn inzettingen zullen wandelen en naarstig Mijn verordeningen onderhouden; zij zullen Mij tot een volk en Ik zal hun tot een G'd zijn." (יחזקאל Yechez'q'el [Ezechiël] 11:14-20). "En de volken zullen weten, dat het huis Israëls om zijn ongerechtigheid in ballingschap is gegaan; omdat zij Mij ontrouw geworden waren, had Ik Mijn aangezicht voor hen verborgen en hen overgegeven in de macht van hun tegenstanders, zodat zij allen door het zwaard vielen. Naar hun onreinheid en hun overtredingen heb Ik hen behandeld en Mijn aangezicht voor hen verborgen. Daarom, zo zegt Adonai de Eeuwige, nu zal Ik een keer brengen in het lot van Ya'aqov [Jakob] en Mij ontfermen over het gehele huis Israëls, en ijveren voor Mijn heilige naam. Zij zullen de smaad en al de ontrouw, waarmee zij Mij ontrouw geweest zijn, vergeten, wanneer zij weer in hun land wonen, veilig, zonder dat iemand hen opschrikt. Als Ik hen uit het gebied der volken terugbreng en hen uit de landen van hun vijanden verzamel, dan zal Ik Mij voor het oog der talrijke volken aan hen de Heilige betonen. En zij zullen weten, dat Ik de Eeuwige hun G'd ben zowel wanneer Ik hen in ballingschap wegvoer onder de volken, als wanneer Ik hen weer in hun eigen land verzamel, zonder dat Ik iemand van hen daarginds achterlaat. En Ik zal Mijn aangezicht niet meer voor hen verbergen, wanneer Ik mijn Geest over het huis Israëls heb uitgestort, luidt het woord van Adonai de Eeuwige!" (יחזקאל Yechez'q'el [Ezechiël] 39:23-29). Amen!